

MURÁNYI FANNI

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: dr. Virág György egyetemi docens

A JOGELLENES ELVITEL MINT BŰNCSELEKMÉNY?

Az Eurostat 2014-es adatai szerint több mint 14 millió uniós polgár él a hazájától eltérő tagállamban, és több mint 34 millió nem uniós polgár él az Európai Unió területén.¹ A kapcsolatok mobilitásának növekedésével megjelentek a vegyes házasságok, amelyekben a házaspár egyik tagja legalább egyike külföldi állampolgár. A jelenlegi tendenciák is azt mutatják, hogy a családjogi viszonyok nem maradnak az országhatárokon belül. Megfogalmazódik a kérdés: mi történik, ha az egyik szülő a válás után hazatér a származási országába gyermekével a másik szülő hozzájárulása nélkül?

A jogellenes gyermekelviteli ügyek jogszabályi hátterét a Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló Hágai Egyezmény (a továbbiakban: Hágai Gyermekelviteli Egyezmény) határozza meg. A Hágai Gyermekelviteli Egyezményt 1980-ban fogadták el, és mára a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia egyik legsikeresebb dokumentumává vált, hiszen 93 tagállamban van hatályban. A Hágai Gyermekelviteli Egyezményben ismertetett tevékenységeket a tagállamok központi hatóságai gyakorolják. Magyarország az Egyezményt az 1986. évi 14. törvényerejű rendelettel ültette át a hazai szabályozásba, és jelenleg az Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztálya látja el a központi hatóság feladatait. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 3. cikke szerint a gyermek elvitele vagy visszatartása (a továbbiakban együtt: elvitel) jogellenes, ha az sérti a gyermek szokásos tartózkodási helyén érvényben lévő szülői felügyeleti jogokat, és az elvitel vagy visszatartás időpontjában a felügyeleti jogokat a szülők közösen vagy önállóan gyakorolták. A visszatartás itt azt jelenti, hogy a szülő jogszerűen, ideiglenesen távozik külföldre a gyermekkel, de utóbb megváltozik a szándéka és tartósan külföldön marad.

Az Európai Bizottság Belső Politikáért Felelős Főigazgatósága 2015-ben átfogó tanulmányt (a továbbiakban: bizottsági tanulmány) állított össze az unión belüli jogellenes gyermekelvitel szabályozásáról tizenkilenc ország – köztük Magyarország – bevonásával. A kutatás a nemzetközi, európai és nemzeti jogi szabályozásra irányult, és ajánlásokat fogalmazott meg a jelenlegi jogrendszer fejlesztésére.

¹ Eurostat News releases 230/2015

A 2004-es uniós csatlakozásnak köszönhető szabad munkaerőmozgás és a jogellenes elviteli esetek növekedése közti összefüggést a bizottsági tanulmány is alátámasztja. A kutatás az országok központi hatóságai által szolgáltatott statisztikai adatokat hasonlította össze. A vizsgált időszakban (1999, 2003 és 2008) csupán nyolc országban csökkent a jogellenes elviteli esetek száma, ugyanakkor 2003 és 2008 között a gyermek visszavételére irányuló kérelmek száma 56 %-kal nőtt. Míg az országok központi hatóságai 1999-ben csupán 499 visszaviteli kérelmet kaptak, ez a szám 2003-ban 650, 2008-ban már 1007 db volt.

A magyar központi hatóság a Bizottság rendelkezésére bocsátotta a jogellenes gyermekelviteli ügyekről szóló statisztikákat. Amíg 2005-ben csupán néhány eset volt, ma már összesen több mint száz kérelemmel fordulnak a központi hatósághoz.

Jogellenes elvitel (Magyarországról jogellenesen vittek el a gyermeket)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ügyek száma	5	6	9	16	14	18	27	25	39

Jogellenes idehozatal (Magyarországra jogellenesen hozták a gyermeket)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ügyek száma	5	5	12	11	27	48	59	54	69

A bizottsági tanulmány megállapításai szerint a jogellenes elviteli esetek száma a jövőben is nőni fog a következő tényezők miatt:

- „nemzetközi tényező”: az európai állampolgárok fokozott mobilitása;
- „jogi tényező”: a vegyes házasságok felbomlásának növekvő száma és a családi jog fragmentációja (különböző családmodellek megjelenése a házasság mellett);
- a szülői felügyeleti jog fogalmának bővülése.

A magyar vonatkozású jogellenes elviteli eseteket tekintve elmondható, hogy gyakori a jogellenes elvitel a magyar állampolgár anya és a nyugat-európai vagy kanadai apa válása után. Ez a tendencia valószínűleg változni fog, mert 2011-ben a magyar állam könnyebbé tette a magyar gyökerekkel rendelkezők számára az állampolgárság megszerzését, ez körülbelül 550.000 új magyar állampolgárt jelent Románia, Szlovákia, Ukrajna területén. Ráadásul jelenleg 850.000-1.200.000 magyar élhet az ország területén kívül, ami más helyzetet eredményez az 1990-es évek alacsony mobilitási arányaival szemben.²

² Cross-border parental child abduction in the European Union

A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény szerint a jogellenes gyermekelvitel feltétele a szülői felügyeleti jogok sérelme. Magyarországon a Polgári Törvénykönyv³ (a továbbiakban: Ptk.) 4:146. § (2) bekezdése kimondja, hogy a szülői felügyelet a kiskorú gyermek tartózkodási helye meghatározásának a jogát is magában foglalja. A Ptk. 4:152. § (5) bekezdése szerint a gyermek huzamos időn át – így tanulmányok folytatása, munkavállalás vagy más hasonló célból – önállóan vagy egyik szülőjével mindkét szülő egyetértésével tartózkodhat külföldön. A (6) bekezdés szerint a gyermek letelepedés céljából történő külföldre távozásához erre vonatkozó szülői engedély szükséges. A Ptk. megfogalmazása szerint a meghatározott idejű külföldre vitel a kapcsolattartási jog része és a kiutazás célja állapítja meg a jogellenességet vagy annak hiányát. Azonban a „huzamos idő” meghatározása nem egyértelmű. Fél év? Három hónap? A bírósági gyakorlatnak ki kell majd töltenie a Ptk. hiányos megfogalmazását.

A bizottsági tanulmány részletesen foglalkozott a jogellenes gyermekelvitel büntetőjogi megközelítésével. A büntetőjogi szankciókat kiemelt óvatossággal kell kezelni a jogellenes gyermekelviteli ügyekben, hiszen a stigmatizáció ellentmondhat a gyermek tartózkodási helye körül folyó jogi eljárásoknak. Ez a feszültséget növeli a szülők között a gyermek legfőbb érdekét szem előtt tartó békés konfliktus megoldás helyett. A vizsgált országok közül Belgium, Litvánia, Spanyolország, Oroszország és az Egyesült Királyság sújtja büntetőjogi szankciókkal a jogellenes gyermekelvitelt. Azonban ezeknek a szankcióknak a visszatartó hatása igen alacsony, amikor a gyermek védelme az elvitel legfőbb oka. A büntetés legtöbbször határozott idejű szabadságvesztés, ez néhány országban pénzbüntetéssel is jár. A szabadságvesztés hossza nyolc nap (Belgium) és nyolc év (Litvánia) között mozog. Spanyolországban a 2-4 év közötti szabadságvesztés mellett az elkövetőt 4-10 évre eltiltják a szülői felügyeleti jogok gyakorlásától.⁴

Magyarországon a családi kapcsolatokat elsősorban a polgári jog szabályozza, és a gyermek jogellenes elvitele is a nemzetközi magánjog körébe tartozik, mégis évről évre egyre több ügyben indul büntetőeljárás. A magyar szabályozás a jogellenes gyermekelvitelt nem rendeli büntetni. Azonban a Büntető Törvénykönyv⁵ (a továbbiakban: Btk.) a kiskorú veszélyeztetését, a kiskorúval való kapcsolattartás akadályoztatását, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatását és a családi jogállás megsértését szankcionálja. Ahhoz, hogy a szülő magatartása a kiskorúval való kapcsolattartás akadályoztatásának büntetőjogi következményeit vonja maga után, annak a feltételnek is teljesülnie kell, hogy a gyámhatóság részéről a bírságolás korábban már jogerősen megtörtént. A kiskorú elhelyezésének megváltoztatásának esetén büntetőeljárás indítására a gyermeket elvivő szülővel szemben akkor van lehetőség, ha a szülő kifejezett szándéka arra irányult, hogy a másik szülő beleegyezése nélkül a gyermeket a véglegesség szándékával hozza el. Ha a más országban élő,

³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁴ Cross-border parental child abduction in the European Union

⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

kapcsolattartásra jogosult szülő engedéllyel viszi el a gyermekét, és utóbb úgy dönt, hogy nem viszi vissza, hiába állapítják meg a jogellenes elvitelt, és kötelezik a visszavitelre, ezzel még ezt a bűncselekményt nem követi el. Ha azonban a jogellenes elvitel megállapítása után a kiskorút rejtve vagy titokban tartja, az már büntetőjogi következményeket von maga után.⁶

A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoport 2013-as összefoglaló véleménye szerint problémát jelent az is, hogy hiába indul a gyermeket elrejtő szülővel szemben büntetőeljárás kiskorú elhelyezésének megváltoztatása miatt, ha a szülő a gyermeket más országba viszi, európai elfogatóparancs kiadására vele szemben nincs lehetőség. Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvény⁷ 25. §-ának (2) bekezdése szerint európai elfogatóparancs csak olyan cselekmények esetén bocsátható ki, amelyknél a Btk. szerint a büntetési tétel felső határa legalább egy évi szabadságvesztés. A kiskorú elhelyezése megváltoztatásának bűncselekményét pedig a Btk. legfeljebb egy évig terjedő szabadságvesztéssel sújtja.⁸

2009. január és november között empirikus kutatás zajlott a brüsszeli székhelyű Child Focus for Missing and Sexually Exploited Children Alapítvány, a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány és a Leuveni Egyetem közreműködésével. A kutatás tapasztalatait Gyurkó Szilvia és Gyórfi Éva foglalta zárójelentésbe. A kutatás alapját a 2007 és 2008 között folyamatban volt jogellenes gyermekelviteli esetek képezték (43 eset). A kutatás szerint egyértelmű elkövetői profil nem rajzolható fel a jogellenes gyermekelviteli ügyekben, de vannak tipikus kockázati tényezők:

- anya, mint elkövető (88,4 %-ban az anya a gyermeket elvivő szülő, függés és kötődés erősebb kisgyermekkorban az anyához);
- középkorú szülő, mint elkövető (62,8%-ban 35-45 év közti) és nagyon fiatal gyermek (54%-ban 6 éven aluli);
- elvált szülők, vegyes állampolgárságú család (az érintett családok 59%-ban elváltak);
- egygyermekes család (56%-ban egygyermekes család, de ha többgyermekes, akkor is jellemzően egyet visz magával a szülő);
- az elkövető alacsony önálló jövedelme vagy annak hiánya (ami megkönnyíti az elszakadást);
- nincs respektusa a jogellenes elvitelt megelőzően a kapcsolattartásnak (a problematikus, nem rendezett kapcsolattartás indikátora a konfliktusoknak).

⁶ KERPEL 2009. 37.

⁷ Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény

⁸ A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott kúriai joggyakorlat elemző csoport összefoglaló véleménye.

A legjellemzőbb motiváció a családi erőszak (az esetek 36%-ban családi erőszak körébe sorolható cselekmény megjelenik az elvitel okaként), a rossz életkörülmények, a honvágy, az új állásajánlat, a megromlott kapcsolat, az új kapcsolat és a bosszú.

A kutatás a jogellenes gyermekelviteli ügyekben indult büntetőeljárások forrásaként elsősorban a végrehajtás időbeni elhúzódását jelölte meg, mert ilyenkor a gyermek visszavételére jogosult szülő büntetőjogi eszközök felhasználásával próbál meg érvényt szerezni igényének. Gyakori az az eset is, amikor a gyermek visszaadására kötelezett szülő a korábbi bántalmazás tényét igyekszik igazolni a büntetőeljárásban. A büntetőeljárások harmadik esetkörében kiskorú veszélyeztetése miatt a gyermekvédelmi jelzőrendszer valamely tagja fordul a rendőrséghez, mert a gyermekről ténylegesen gondoskodó szülő a másik szülő ellen neveli vagy akadályozza a kapcsolattartást.⁹

2014-ben az Európai Bizottság a holland székhelyű Nemzetközi Gyermekelviteli Központot (International Child Abduction Center) bízta meg azzal, hogy megrendezze az első európai konferenciát a jogellenes gyermekelviteli ügyekkel foglalkozó jogászok számára. A konferenciát megelőzően kérdőívekkel keresték meg a szakjogászokat az unió összes tagállamában. Összesen 133-an töltötték ki a kérdőívet, Magyarországról ketten közreműködtek. Hét ország válaszadója jelezte azt, hogy a jogellenes elvitel bűncselekmény a saját országukban, a kiszabható szabadságvesztés 0-4 év között határozta meg átlagosan. A kérdésekre a jogászok nem adtak egységes válaszokat, sőt, még az egy országból származó szakemberek is ellentétesen nyilatkoztak.¹⁰

A jogellenes gyermekelvitelre vonatkozó joganyag terjesztése a laikusok és szakemberek körében is indokolt, hiszen a kutatások is megerősítették a jelenségről való információhiányt. Rendkívül hasznos lenne, ha a szülői felügyelet, kapcsolattartás rendezése során olyan bírósági határozatok születnének, melyek felhívják a szülők figyelmét ezek korlátaira és a jogellenes elvitel tényére.

Az, hogy a jogellenes elvitelt, mint minősítő körülményt foglalják bele a kiskorú elhelyezésének megváltoztatásának tényállásába, már az új Btk. szerkesztése előtt is igényként fogalmazódott meg az ombudsman részéről. Sajnos az új Btk. változatlan formában nem tartalmazza ezt, mégis nagyon fontos lenne, hogy a rendőrök és ügyészek megfelelő információval rendelkezzenek a jelenségről, az eljárásról és annak lehetséges következményeiről.

A jogellenes elvitel okainak feltárását, prevenciós stratégia kidolgozását tudományos kutatások indításával, az adatgyűjtés fejlesztésével lehetne támogatni.

A jogellenes elviteli ügyek a média közkedvelt témái, hiszen jelentősen felkavarják a közvéleményt. Hasznos lenne olyan kommunikációs stratégia kidolgozása, amely megfelelően mutatná be az eljárásban szereplő hatóságokat, külön is említve

⁹ GYÖRFI-GYURKÓ 2009. 27-32.

¹⁰ LEPCA 2014

tevékenységük korlátait. Sajnos enélkül igen torz képet fest a média a jogellenes elviteli eljárásokról.

Felhasznált irodalom

A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoport összefoglaló véleménye http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2013_el_ii_g_1_14.pdf (2016. 06. 29)

Cross-border parental child abduction in the European Union. Study for the European Parliament LIBE Committee (Ed. Swiss Institute of Comparative Law, Lukas Heckendorn Urscheler, Ilaria Pretelli) Brussels: Directorate-General For Internal Policies

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU\(2015\)510012_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510012/IPOL_STU(2015)510012_EN.pdf) (2016. 06. 29)

Eurostat News releases 230/2015

<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7113991/3-18122015-BP-EN.pdf/d682df12-8a77-46a5-aaa9-58a00a8ee73e> (2016. 06. 29)

GYÖRFI Éva és GYURKÓ Szilvia (szerk.) (2009): Jogellenesen külföldre vitt gyermekek. Kutatási zárójelentés. Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány, Budapest

KERPEL Éva (2009): Megelőzés és ártalomcsökkentés gyermekek jogellenes külföldre vitelének és visszatartásának eseteiben. Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány, Budapest

LEPCA The issues, conclusions and recommendations. The 1980 Hague Child Abduction Convention, The 1996 Hague Child Protection Convention and the Brussels II bis Regulation. The Center IKO, Hilversum, June 2014

THE PARENTAL CHILD ABDUCTION AS A CRIME?

According to the Eurostat statistics from 2014, more than 14 million EU citizen live in another Member State and more than 34 million non-EU citizen live in the EU. With the growing trend of mobility, the relations between different nationalities or couples living in different countries have been also increased. As a consequence, the family law cases are not discussed within the limits set by the national borders: where will the child grow up if his/her mother moves back to her home country after the divorce?

The parental child abduction occurs when the removal or the retention of a child is in breach of custody rights under the law of the child's habitual residence immediately before the removal or retention, and at the time of removal or retention these custodial rights were actually exercised or would have been so exercised. The retention in this case means that a parent goes abroad with the child legally, but his intention has changed and stays in that country.

In this paper the author examines the parental child abduction as a crime. How do the Member States regulate this act? Is it part of the criminal law in every country? The author will present different researches on the relation between criminal law and parental child abduction, in particular in Hungary.